

Araştırma

Makale Geliş Tarihi: 20.06.2017
Makale Kabul Tarihi: 03.10.2018

ÇOCUK ADALET SİSTEMİNDE ÇALIŞAN SOSYAL ÇALIŞMA GÖREVLİLERİNİN UYGULAMAYA YÖNELİK ALGILARI

Social Work Staff's Perceptions on Applications in Juvenile Justice System

Simel PARLAK*

Çiğdem DEMİR ÇELEBİ**

*Dr. Öğr. Üyesi, Okan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

** Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, çocuk mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin, uygulamaya ilişkin algılarının neler olduğunu ortaya koymaktır. Araştırma kapsamında çocuk ceza mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde görev almakta olan 6 sosyal çalışma görevlisi ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görevlilerin uygulamaya yönelik algılarına ilişkin görüşleri elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde verilerin sosyal çalışma görevlilerinin görev tanımı algıları, sosyal çalışma görevlilerinin mahkeme kararlarının uygulanmasında kendilerine düşen rollere ilişkin görüşleri, sosyal çalışma görevlilerinin suça sürüklenmiş çocukla görüşürken yaşadığı güçlükler, sosyal çalışma görevlilerinin suça sürüklenmiş/ mağdur çocukların aileleriyle gerçekleştirdikleri çalışmalar, sosyal çalışma görevlilerinin suça sürüklenmiş/ mağdur çocukların aileleriyle yaşadığı güçlükler, sosyal çalışma görevlilerinin mesleki açıdan kendilerine ilişkin yeterlilik algıları, sosyal çalışma görevlilerinin işleri ile ilgili almak istedikleri eğitimler, sosyal çalışma görevlilerinin işlerinin kişisel ve sosyal yaşamını etkileme durumlarına ilişkin görüşleri, sosyal çalışma görevlilerinin iş ortamına ilişkin görüşleri başlıkları altında toplandığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Çocuk adalet sistemi, sosyal çalışma görevlisi, işe yönelik algı.

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate social work staff's perceptions on applications in juvenile justice system. Social work staff's perceptions on applications were obtained by interviewing 6 social work staff working at juvenile courts. Analyzed the obtained data, it was seen that findings were grouped under headings social work staff's perceptions on job definition, social work staff's views of the roles assigned to them accordance with the implementation of the sentences, difficulties which social workers experience as interviewing with the children conflicted with law, works which staff perform with families of both victim children and children conflicted with law, difficulties which social work staff experience as interviewing with families of both victim children and children conflicted with law, social staff's perceptions on their professional competence, professional training programs social staff would like to attend, effects of jobs on social staff's personal and social life, social staff's views of workplace environment.

Keywords: *Juvenile justice system, social work staff, perception of work.*

GİRİŞ

Çocukluğun tanımlandığı yaş dilimine bakıldığında 18 yaşın altındaki her birey çocuk olarak tanımlanmakta; çocuklar için adalet kavramı ise kanunla ihtilaf içinde olan çocukları, suç mağduru veya suça tanıklık etmiş çocukları, koruma vb nedenlerle gözetim altında olup suça sürüklenmiş çocukları kapsamaktadır. Çocukların suç sorumluluğuna ilişkin çeşitli söylemler bulunmaktadır. Suça ilişkin sorumluluk yaşı Fransa'da 13, Polonya'da 13, Almanya'da 14, İtalya'da 14, Finlandiya'da 15 ve Hindistan'da 7'dir (Adenwalla, 2006). Türkiye'de ise 12 olan cezai ehliyeteye ilişkin açıklama 537 sayılı TCK'nın 31. Maddesinde şöyle açıklanmaktadır (Coşkun, vd., 2010):

“Suç oluşturan fiili işlediği sırada henüz on iki yaşını bitirmemiş olan çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Fiili işlediği sırada henüz on iki yaşını bitirmemiş olması, çocuk açısından kusurluluğu mutlak surette ortadan kaldıran bir neden olarak kabul edilmiştir.”

TCK'nın 31/3. Maddesi ise 15-15 yaş arası uyarınca fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş ve fakat 18 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğu var kabul

edilmiş ancak çocuğun var kabul edilen bu sorumluluğunun bir yetişkinden daha az olacağı değerlendirilerek bu yaştaki fail çocuğa yetişkinlerden daha az ceza verilmesi vurgulanmaktadır. Aynı zamanda işitme engelli çocuklara ilişkin farklı düzenlemelerin olduğu da dikkat çekmektedir (Coşkun, vd., 2010).

Çocuk adalet sistemi, toplumun ve çocuğun eş zamanlı iyiliği için suçun sonucuna ilişkin yaptırımları belirlemektedir. Çocuklar için adalet kavramı önleme, yönlendirme (diversiyon), rehabilitasyon, yardım hizmetleri ve koruma önlemlerini kapsamaktadır (UK Aid & Penal Reform International, 2013). Türkiye’de çocuk adalet sisteminde 12- 15 yaş arasındaki çocuğun isnat yeteneğinin olup olmadığı, TCK’nın 31/2 maddesi gereği, ilgili mahkemenin hâkiminin uzman sosyal çalışma görevlileri tarafından çocuğun içinde bulunduğu aile koşulları, sosyal ve ekonomik koşullar ile psikolojik ve eğitim durumuna ilişkin hazırlanan raporlar göz önünde bulundurarak görüşüyle belirlenmesi beklenmektedir. Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliğinin 57. Maddesinde sosyal çalışma görevlileri tarafından hazırlanmakta olan sosyal inceleme raporları “şüpheli veya sanık çocuğun fiziksel, sosyal ve kültürel koşullarını sistemli bir bakış açısıyla, suça yönelme açısından değerlendiren, çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığını irdeleyen, şüpheli veya sanık çocuğun korunması, tedavi ve rehabilite edilmesi gibi amaçlara hizmet eden; çocuğun toplumla bütünleşmesi açısından gereksinim duyduğu her türlü hizmet, program ve kaynaklarla ilgili müdahaleyi öneren uzman raporu” şeklinde tanımlanmaktadır (Nursal ve Ataç, 2006). Sosyal çalışma görevlilerinin adalet sistemi içindeki görevlerinden bir diğeri ise savcılık veya mahkeme tarafından dinlenen çocuğun yanında bulunmaktır (Uluğtekin, Baykara Acar, Cankurtaran Öntaş ve Kırımsoy, 2005).

Çocuk Adalet Sistemi

Çocuk adalet sistemi genel anlamıyla çocuğa özgü adli alanı ifade etmektedir. Herhangi bir sebeple adalet sistemiyle bir şekilde irtibat kurmuş olan çocuklara özel durumları göz önünde bulundurularak muamelede bulunulması, her durumda yüksek faydalarının gözetilmesi, korunması ve adalet sistemi içindeki süreçten en az zararla çıkmasının sağlanması çocuk adalet sisteminin temel fikir ve amacıdır (T.C. Adalet Bakanlığı, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi ve UNICEF Türkiye, 2013; T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013). Modern çocuk adalet sistemlerinde çocuk adalet

sisteminin temel fikir ve amaçlarının gerçekleştirilebilmesi ve çocuğun topluma kazandırılması amacıyla sosyal hizmetler, psikoloji, eğitim bilimleri ve tıp alanlarında uzman çalışanlardan oluşan bir ekip kurulduğu görülmektedir (T.C. Adalet Bakanlığı, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi ve UNICEF Türkiye, 2013).

Dünyada çocuk adalet sisteminin tarihine dair ilk yasal gelişme 1899'de ABD İllinois'te hazırlanan çocuk mahkemesi yasası olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, yasanın kabul edilmesine kadar geçen süreç de çocuk adalet sisteminin oluşumu açısından önem arz etmektedir. Bu süreçte çocuk suçluluğun cezalandırılması uygulamalarının genel olarak "iyi vatandaş yetiştirme" kisvesi altında, insan haklarına aykırı biçimde gerçekleştirildiği görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1824 yılında reformistler tarafından kurulan sığınma evlerinin çocuk adalet sistemine ilişkin farkındalığı artırdığı düşünülmektedir. 1899'da ilk kez Amerika Birleşik Devletleri'nce kurulan çocuk mahkemelerinin daha sonra İngiltere, Belçika Fransa, Hollanda, Almanya ve İtalya gibi çeşitli Avrupa ülkelerinde kabul görerek çoğaldığı bilinmektedir (Erükçü ve Akbaş, 2012; Uluğtekin, 2004).

Uluslararası adalet sistemlerine ilişkin güncel uygulamalar incelendiğinde arabuluculuk sisteminin çocuk adalet sisteminde de yaygınlıkla kullanıldığı görülmektedir. Almanya'da 14 yaşına kadar olan çocukların cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu yaşın altında bulunan bir çocuğun suça karıştığı durumlarda aile mahkemelerince tedbir kararları alınmakta, bu karar çeşitli sivil toplum kuruluşlarınca takip edilmektedir. Mahkeme bünyesinde görevli olan hâkimler gerek dava sürecinde, gerekse infazdan beklenen ıslahın gerçekleşmesinin takip edilmesinde görev almaktadır. Gençlik mahkemesi bünyesinde sosyal hizmet uzmanı, psikolog, sosyal pedagog gibi meslek elemanları yer almakta; bu uzmanlar muhakeme sürecinde çocuğun yanında bulunmaktadır. Fransa'da çocuk mahkemeleri asliye mahkemeleri içinde yer almaktadır. Çocuk mahkemesi başkanı meslekten olmak üzere hâkim, sosyal hizmet uzmanı ve çocuk eğitim uzmanı ve akademisyenler ile toplum içinden seçilmiş hâkim ve savcılardan meydana gelmektedir. Sosyal çalışmacılar hâkime bağlı olmayıp daha sıkı işbirliği kurarak bağımsız bir biçimde çalışmaktadır. İsviçre çocuk adalet sistemi incelendiğinde ise, ceza mahkemelerinden birinin 12-27 yaş arasında bulunan çocuk ve gençlere yönelik hizmet verdiği görülmektedir. Gençlik mahkemelerinde özel uzmanlar bulunmadığı ve bu işlemlerin görevli gençlik dairelerince gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir (T. C. Adalet Bakanlığı, 2012; Uluğtekin, 2004).

Türkiye’de Çocuk Adalet Sistemi

Türkiye’de çocuk adalet sisteminin tarihsel gelişimi incelendiğinde ilk adımın 1979 yılında kabul edilen Çocuk Mahkemeleri Yasası olduğu görülmektedir. 1979 yılında kabul edilmiş olan yasa 1982 yılında yürürlüğe girmiş, mahkemelerin filen faaliyete geçmesi ise 1987 tarihine kadar uzamıştır (Erükçü ve Akbaş, 2012; Baykara- Acar, 2015). Türkiye’deki ilk çocuk mahkemesi Ekim 1987 tarihinde Ankara’da kurulmuştur (Uluğtekin, 2004).

Türkiye’deki çocuk adalet sistemi incelendiğinde yurtdışında karşılaşılan modern adalet sistemine benzer bir yapının oluşturulmaya başlandığı görülmektedir. Mahkemelere bağlı uzman çalıştırma usulü ilk kez 07.11.1979 tarih, 2253 sayılı Çocuk Mahkemeleri Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun ile başlamıştır. Bu Kanunun 30’uncu maddesine göre, her çocuk mahkemesinde öncelik sırasına göre, sosyal hizmet uzmanı veya yardımcısı, pedagog, psikolog ve psikiyatr atanması öngörülmüştür.

Türkiye’de çocuk adalet sistemi kapsamında çocuk ağır ceza mahkemeleri ve çocuk mahkemeleri olmak üzere iki tür mahkeme görev yapmaktadır. Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 27. maddesine göre il merkezleri ile bunlara bağlı ilçelerde ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren bir suçun çocuk tarafından işlenmesi durumunda görev alır (Tüysüz, Yenisey, Koç-Yıldırım, Güven, Fırat, Karakaya, Acar, Ziyalar, Ejderoğlu, ve Akço-Bilen, 2010). Çocuk mahkemelerinin görevleri ise ilgili kanunda şöyle belirtilmektedir (T. C. Adalet Bakanlığı, 2012):

- a. Çocuklarla ilgili tedbir kararları vermek,
- b. Acil koruma kararı almak,
- c. Çocuklara ilişkin güvenlik tedbiri kararı vermek,
- d. Asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev kapsamına giren suçları işlediği öne sürülen çocukların davalarına bakmak.

2000’li yılların başlarından itibaren Türkiye’de çocuk adalet sistemine ilişkin olumlu gelişmelerin gerçekleştiği dikkat çekmektedir. 2005 yılında kabul edilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve ilgili mevzuatın, çocuk adalet sistemi konusunda uluslararası ilkeleri temel alan düzenlemeleri ile çok disiplinli bir çalışma anlayışını beraberinde getirdiği, çocuk adalet sisteminin koruyucu yapısının güçlendirilmesi

amacıyla çocuk mahkemelerinde sosyal çalışma görevlileri görevlendirildiği görülmektedir (T.C. Adalet Bakanlığı, vd, 2013).

Çocuk Adalet Sistemi Sosyal Çalışma Görevlilerinin Görev Tanımları

Kanunla ihtilafa yol açan soruların kökenine bakıldığında toplumsal nedenlerle karşılaşılmaktadır. Okuldan atılan, işsiz kalan ya da riskli davranışlarda bulunan çocukların durumu incelendiğinde bu çocukların yoksulluk, madde kullanımı ve anne babanın ayrılması gibi zorlu yaşam olaylarıyla mücadele ettikleri görülmektedir. Bu açıdan çocuk adalet sistemi, ilk kez suça sürüklenmiş olan çocuğun tekrar suça sürüklenmesini engellemeyi amaçlamaktadır. Suçun önlenmesinde çocukla bizzat çalışma yapmanın yanında onun sosyal sistemiyle çalışmak da oldukça önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, adalet sistemi içinde hukuk ve sosyal çalışma alanı arasında kurulacak iş birliğinin önemi daha net görülmektedir (United Nations International Children's Emergency Fund, 2013).

Sosyal çalışma görevlileri, çocuk adalet sisteminin hem birey, hem toplumun faydasına işlemesi amacıyla adalet sistemi içerisinde çeşitli görevler almaktadır. Bu görevler; yakalama anında çocuğa destek olmak, çocuğun durumu ve karakter özellikleri hakkında sosyal inceleme raporları hazırlamak, yönlendirme (diversiyon) işlemini organize etmek, toplumdaki genç suçluları denetlemek/süpervize etmek, hapis cezası süresince destek sağlamak, salıverilme için hazırlık çalışmaları yapmak, salıverilme sonrasında çocuğa destek sağlamak (tamamlayıcı bakım) şeklinde sıralanabilir (UNICEF, 2013).

Çocuk Koruma Kanunu ile tanımlanan sosyal çalışma görevlileri kavramı 2005 yılından itibaren mevzuatta kapsadığı meslek grupları genişletilerek kalıcı hale gelmiştir. Çocuk Koruma Kanunu (2005) 31. maddeye göre sosyal çalışma görevlisi; psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmetler alanlarında eğitim veren yükseköğretim kurumlarından mezun olmuş meslek elemanlarını ifade etmektedir (Tüysüz, Yenisey, Koç-Yıldırım, Güven, Fırat, Karakaya, Acar, Ziyalar, Ejderoğlu ve Akço-Bilen, 2010). Çocuk adalet sistemi içinde görev yapan sosyal çalışma görevlilerinin görev alanları ve görev yerleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (T.C. Adalet Bakanlığı, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi ve UNICEF Türkiye, 2013):

1. Mahkemeye atanan sosyal çalışma görevlisi,

2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nda çalışan sosyal çalışma görevlisi,
3. Kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan sosyal çalışma görevlisi,
4. Serbest meslek icra eden sosyal çalışma görevlisi,
5. Denetimli serbestlik görevlisi olarak istihdam edilen sosyal çalışma görevlisi.

Sosyal çalışma görevlileri çocuk adalet sisteminde çocuk hakkında yürütülen muhakemelerde önemli bir role sahiptir. Sosyal çalışma görevlilerinin bu kapsamda çocuğa ve ailesine danışmanlık yapmak, kendisine verilen görevi ifa etmek için ceza muhakemesi hukukuna ve diğer usuli işlemlere ve özellikle duruşmalara katılmak, hâkimin vereceği tedbir kararı veya uygulanması öngörülen yaptırımlara ilişkin çocuğun özel durumunu göz önünde bulunduran uygun öneriler sunmak, hükme konu olan çocuğun katıldığı sosyal olayın etkilerinin giderilmesi konusunda destek sunmak gibi yetki ve sorumluluklara sahip olduğu görülmektedir (T.C. Adalet Bakanlığı, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi ve UNICEF Türkiye, 2013).

Bu araştırmada, çocuk adalet sistemi içerisinde çalışan sosyal çalışma görevlerinin kendilerinin rol aldığı uygulama alanlarına ilişkin algılarının ortaya konması amaçlanmaktadır. Böylece, çocuk adalet sisteminin çocuğun ve toplumun yararına işlemesi noktasında uygulamaya yönelik genel bir tablo oluşturulacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırma, insanların yaşantılarını, bir kavramı ya da bir olayı betimlemeye çalışarak tüm katılımcıların ortak olarak deneyimlediği ve derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan fenomenleri inceleyen ve bu deneyimleri evrensel bir öze indirgeyen (Creswell, 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2013) fenomenoloji deseninde kurgulanmıştır. Fenomenoloji araştırmalarında amaç bireylerin ilgili fenomenler hakkındaki ortak anlamını tanımlamaktır (Creswell, 2015).

Çalışma Grubu

Fenomenoloji araştırmalarında çalışma grubu araştırmanın amacı doğrultusunda bahsi geçen olguyu deneyimleyen ve bu olguyu dışa vurabilecek ve yansıtabilecek bireylerden oluşturulur. Bu tür çalışmalarda kartopu ya da ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenen çalışma grubundaki bireylerin sayısının 10'u geçmemesi

uygun bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada da fenomenoloji araştırmalarının örneklem oluşturma basamakları göz önünde bulundurularak çocuk mahkemesinde çalışan 6 sosyal çalışma görevlisi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 4'ünün pedagoğ 2'sinin sosyal hizmet uzmanı olduğu; çalışma süreleri açısından en az 1 yıl en fazla 11 yıl arasında değişen çalışma sürelerinin olduğu görülmektedir. Bu çalışanlara amaçlı örnekleme yöntemlerinin üçgenlenmesi ile ulaşılmıştır. Çalışmaya katılacak bireylerin seçilmesi için öncelikle belirli ölçütler oluşturulmuştur. Bu ölçütler; çocuk mahkemelerinde çalışıyor olmak ve sosyal çalışma görevlisi olmaktır. Bu ölçütlere sahip bireylerin sayısı kısıtlı olduğu için katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu yardımı ile bizzat araştırmacılar tarafından toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, sabit seçenekli cevaplandırmayı ve ilgili alanda derinlemesine çalışmayı sağlar (Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). Görüşme formunda çalışma grubunu oluşturan bireylerin demografik bilgileri ile meslek algıları ve mesleki ihtiyaçlarını ortaya çıkaracak açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Görüşme soruları, ilgili literatür incelenerek araştırmacılar tarafından oluşturulmuş, bu form alanda çalışan bir sosyal çalışma görevlisine uygulanarak denemesi yapılmış, gerekli düzenlemelerle görüşme sorularına son hali verilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın veri analiz sürecinde fenomenolojinin imkan verdiği verilerin temalandırması için birbirine yakın veriler gruplanarak kategorilendirilmiş ve bu kategorilerden yola çıkarak temalar oluşturulmuştur. Ortaya çıkan temalar veriler tekrar incelenerek kontrol edilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Analiz sürecine ilişkin temalar bulgular başlığı altında verilmiştir.

BULGULAR

Bu kısımda, araştırma kapsamında elde edilen verilere ilişkin bulgular ortaya koyulmuştur.

Tablo 1. Sosyal çalışma görevlilerinin görev tanımı algıları

Görev tanımı	Katılımcıların açıklamaları
Rapor hazırlamak	<p>K1: “Bazen mağdura yönelik rapor isteniyor, biz o raporları düzenliyoruz. Mağdura yönelik alınması gereken tedbir kararı varsa; sağlık tedbiri veya danışmanlık tedbiri, o yönde bir rapor hazırlıyoruz.”</p> <p>K6: “Görüşmeler ışığında çocuğun herhangi bir tedbir ihtiyacı var mı ya da psikolojik, sosyolojik, yani gelişimsel olarak herhangi bir problemi var mı, onun tespiti ve ihtiyaçları konusunda bir rapor hazırlıyoruz mahkemeye.”</p> <p>K2: “Birebir sosyal inceleme raporu hazırlıyoruz. Asli görevimiz budur bizim. Sosyal inceleme raporu çocuğun sosyal hayatı ve çevresinin bunlarla ilgili çocuğu değerlendirip çocukla ilgili yapılabilecek olan tedbir kararlarını belirleyip bunları dosya rapor haline getirip mahkemeye sunmaktır.”</p> <p>K4: “Savcılık sonrası rapor hazırlıyorum.”</p>
Görüşme yapmak	<p>K6: “Suça sürüklenen çocuklarla görüşme yapıyoruz, ona artık sosyal inceleme diyemeyeceğim, çünkü görüşme yapıyoruz.”</p> <p>K4: “Duruşma öncesi görüşme yapıyorum. Duruşma sonrası görüşme mutlaka tekrarlanıyor. Aileyle de görüşüyoruz.”</p>
Mağdur çocuğu duruşmaya hazırlamak	<p>K3: “Mağdur görüşmesi yapıyoruz duruşma kararıyla.”</p> <p>K5: “Mağdur çocuklar oluyor burada öncesinde onlarla görüşme yapıyoruz. İfadeye hazırlıyoruz onları daha rahat ifade vermesi amacıyla.”</p> <p>K5: “Mağdur çocukların daha çok ifade sürecinde yanında bulunuyoruz.”</p> <p>K3: “Savcı talebiyle ifadeye eşlik ediyoruz.”</p>

Araştırmada sosyal çalışma görevlilerinin görev tanımı algılarınınailişkin görüşlerine bakıldığında rapor hazırlama, görüşme yapma ve mağdur çocuğu duruşmaya hazırlamaya ilişkin kategorilerin olduğu görülmektedir. Sosyal çalışma görevlilerinin görev tanımlarında “rapor hazırlamak” kategorisinde çocuğun sosyal-ekonomik ve ruhsal durumunun göz önüne alınmasıyla tedbir kararlarını belirledikleri görülmektedir. Bu tedbir kararı daha çok mağdur çocuğa yönelikken “görüşme yapmak” kategorisinde suça sürüklenmiş çocuklara ilişkin görüşme yapıldığı görülmektedir. Mağdur çocuk ile yürütülen bir diğer çalışma ise “mağdur çocuğu duruşmaya hazırlamak” kategorisinde ifade edilmiş ve çocukları duruşmaya ve ifadeye hazırlamaya vurgu yapılmıştır.

Tablo 2. Sosyal çalışma görevlilerinin mahkeme kararlarının uygulanmasında kendilerine düşen rollere ilişkin görüşleri

Roller	Katılımcıların açıklamaları
Rolüm var ama yapamıyorum	K5:“Pedagog olarak tam mesleğimin karşılığını yapmıyorum... Herkes burada aynı işi yapıyor rapor hazırlıyor... Ben çocuğu anlıyorum, bir sürü şeyde yapabiliriz yazıyorumda raporuma ama hâkim okumuyor mesela okumuyor ve karar vermiyor sonuçta hâkimin kararı ile oluyor tedbirler. Şimdi o kararları vermediği zaman bizde de bir şey oluyor, ne diyelim, böyle yaptığımız işten zevk almıyoruz... Çocuk mahkemelerinde daha yoğun bir tempo var. Bu yüzden işte buradakiuzmanların çoğu da istemiyor zaten. Yani Aile mahkemesine geçmek istiyor çoğu.” K6: “Kararın uygulanmasında bizim hiçbir rolümüz yok açıkçası, tedbirlerin uygulanmasında denetçilik görevimiz olabilir...Denetime gitmiş gitmemiş mi denetimi yapan kurumdan geri bildirim alıyoruz”
Personel sayısı yetersiz	K3: “Denetim için gönüllüüz ama hâkim vermiyor. Kendi inisiyatifimizde çağırıyoruz çocuğu. Personel sayısı az. Takip edilmeli.” K4:” Görüş alınıyor. Mağdursa rapor hazırlıyoruz. Bazen direk duruşmadayız. Tedbir kararı alınmışsa takip yapamıyoruz.”

Yapılan araştırmada sosyal çalışma görevlilerinin mahkeme kararlarının uygulanmasında kendilerine düşen rollere ilişkin görüşlerine bakıldığında “rolüm var ama yapamıyorum” ve “personel sayısı yetersiz” kategorilerinde görüşlerin yoğunlaştığı görülmektedir. Sosyal çalışma görevlilerinin mesleğinin gerektirdiklerini tam olarak yapamadığı algısına sahip olduğu ve bu algının yaptığı işe ilişkin değer duygusunda sarsılmaya ve yaptıkları işten zevk almamaya yol açtığı görülmektedir. Hazırlanan raporların hâkim tarafından dikkate alınmaması, personel sayısının yetersizliğinden kaynaklı tedbir kararı ile ilgili takip yapılamaması işe ilişkin olumsuz yaşantılar olarak görülmektedir.

Tablo 3. Sosyal çalışma görevlilerinin suça sürüklenmiş çocukla görüşürken yaşadığı güçlükler

Güçlükler	Katılımcıların açıklamaları
Güçlük yaşanmaması	K4: “Güçlük yaşamıyorum. Saygılılar. Korkmuyorum. Kimi konuşkan, kimi sessiz. 2-3 vakada sinirlendim. Konuşmayan çocuk çok az.” K1: “Herhangi bir güçlüğümüz yok.... Bağımsız oda olunca tabi çocuk biraz daha rahat oluyor.
Madde bağımlılığı	K2: “Madde bağımlısı gelmişse madde bağımlısı ile görüşmek tabi sıkıntı oluyor. O anda maddenin etkisi altındaysa bir. İkincisi ergenlerde, asi ruhlar bize karşı çıkabiliyorlar.” K3: “Birçoğu durumun farkında. Tanışıyoruz. Yararına olacağını söylüyoruz. Sorun yaşamıyoruz. Uyuşturucu kullananlarla zorluk yaşıyorum.”
İletişime kapalılık	K6: “İletişime açık olmayan bir çocuk geldiği zaman bilgi almada problem yaşıyoruz ya da doğru bilgi almada problem yaşıyoruz.” K5: “Konuşmuyor yani. Soru soruyorsunuz yok evet kısa cevaplar şeklinde. Soru soruyorsunuz. “Bunu niye bana soruyorsunuz, ne gereği var falan”... Yine o çocuğun durumuna göre değişebiliyor bunlar dediğim gibi... Zaten daha önceden tanımış oluyor bu alanı. “Zaten ne yapıyorsunuz ki?” diyor. Zaten hani “Bir şey olmayacak ki...” diyor.”

Çocuk adalet sisteminde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin suça sürüklenmiş çocukla görüşürken yaşadığı güçlükler incelendiğinde verilerin “güçlük yaşanmaması”, “madde bağımlılığı”, “iletişime kapalılık” şeklinde olduğu görülmektedir. Sosyal çalışma görevlileri özel bir durum olmadığı sürece güçlük yaşamadıklarını belirtirken, madde bağımlısı ya da iletişim becerisi eksik çocuklarla karşılaştıklarında güçlük yaşadıklarını ifade etmiştir.

Tablo 4. Sosyal çalışma görevlilerinin mağdur çocukla görüşürken yaşadığı güçlükler

Güçlükler	Katılımcıların açıklamaları
Korku	K5: “Mağdur çocuklar korkuyor genelde yani bir olay yaşamış. İşte yine o devam edecek. Sıkıntılar yaşayacağım burada öyle durumları korku durumları olabiliyor. Süreci bilmiyor başıma ne gelecek. Ne olacak acaba, hem bu süreçten korkuyor hem karşıdan korkuyor.” K6: “Cinsel suç mağduruyla görüştüğümüzde üzerinde hem aile baskısı var, mahalle baskısı var, bir şekilde geleneksel yapının getirdiği o baskı var.... Sinir krizi geçiren mağdurlar olabiliyor, olayı anlatmak istemiyor, hatırlamıyorum diyor... O tarz zorluklar yaşıyoruz.”
Güvensizlik	K2: “Suça göre değişiyor cinsel istismar mağduru mutlaka uygun yerde görüşmek gerekiyor... Hayata karşı güvensiz oluyor.” K1: “Tabi mağdur çocuğun mağduriyet sebebi önemli yağma gasp gibi mallarına karşı suçlarda mağdur olmuşsa tabi anlatıyor. Başını sonunu her şeyini anlatıyor. Ama cinsel istismarsa tabi anlatmama taraftarı oluyor. Güvensiz oluyor.”

Araştırma kapsamında sosyal çalışma görevlilerinin mağdur çocukla görüşürken yaşadığı güçlüklerle ilişkin görüşlerinin sunulduğu bulgulara göre çalışmacıların karşılaştığı güçlükler söz konusu olduğunda korku ve güvensizliği vurguladıkları görülmüştür. Görüşme verilerine göre suça sürüklenmiş ve mağdur çocukların her ikisinin de sürece ilişkin bilgisi olmadığından ya da üzerindeki baskı mekanizmasından dolayı korku duyduğu görülmektedir. Güvensiz hissetme durumu

ise daha çok mağdur çocuklar görüşülürken karşılaşılan durumlar arasında sayılmaktadır.

Tablo 5. Sosyal çalışma görevlilerinin aileler ile gerçekleştirdikleri çalışmalar

Çalışmalar	Katılımcıların açıklamaları
Görüşme	<p>K5: “Ailesini çağırıp onlardan bilgi almaya çalışıyoruz, koruma kararı o tür şeyler varsa ev ziyaretleri yapıyoruz.”</p> <p>K6: “Ailelerle görüşme yapıyoruz... Çocuğun aile bilgilerini teyit etmek ve aile yapısını biraz daha yakından tanımak için aile görüşmeleri yapıyoruz”</p> <p>K1: “Biz aileyi çağırdığımızda şimdi mağdur yönünden aile geliyorsa öncelikle şunu anlatmaya çalışıyoruz. Bu olay bu çocuğun suçu değil. Çocuk mağdur. Yani öncelikle çocuğun suçlu olmadığını mağdur olduğunu ona ikna ediyoruz. Daha sonra yasal süreçle ilgili bilgi veriyoruz yani ailelerin en fazla korktuğu şeyler budur. Ya yasal süreçte ne oluyor daha sonra işte çocuğa ilişkin geçmişten günümüze fiziksel durumu ruhsal durumu okul, aile, arkadaş grubu mahalledeki yaşantısı boş zamanlarında neler yaptığı buna yönelik bilgileri alıp yani mağduru değerlendiriyoruz. Ssç ile geldiğinde her şeyden önce yasal süreç yani hangi suçla suçlanıyor. ... Sonraki aşamalarda neler olacak adım adım ondan sonra yine çocuğun fiziksel durumu, ruhsal durumu geçmişten günümüze bilgiler tekrar toparlanıyor. Ona göre zaten ilerliyor.”</p>
Yönlendirme	<p>K3: “... Aileyi STK’ya yönlendirme.”</p> <p>K2: “Aile buradaysa görüşüyorum. ... Hem aileyi hem çocuğu yönlendiriyorum.”</p>

Sosyal çalışma görevlilerinin aileler ile gerçekleştirdikleri çalışmalara ilişkin görüşlerini ortaya koyan verilerin ‘görüşme’ ve ‘yönlendirme’ başlıkları altında dağılım gösterdiği görülmektedir. Sosyal çalışma görevlilerinin, aileyle gerçekleştirilen çalışmalar açısından özellikle görüşme yapmak başlığına oldukça fazla atıf yaptığı görülmektedir. K6 kodlu görüşmecinin belirttiği üzere, görüşmeler çocuğun aile yapısını yakından görmek ve aile bilgilerini teyit etmek açısından

gerçekleştirilmektedir. Görüşmelerin yanı sıra sosyal çalışma görevlileri, aileleri çeşitli STK'lara ve diğer profesyonellere yönlendirdiklerini belirtmiştir.

Tablo 6. Sosyal çalışma görevlilerinin aileler ile yaşadıkları güçlükler

Güçlükler	Katılımcıların açıklamaları
Aileye ulaşamama	K3: "... Aileye ulaşmada zorluk."
Ailenin iletişime kapalı olması	K6: "Ailelerle görüşme yaparken savunma mekanizmaları çok şey oluyor geniş oluyor"
Ailenin çocuğu suçlaması	K1: "...Genellikle aileler çocuğu suçlama taraftarı oluyor. O saatte orda olmasaydı... O arkadaşının yanına gitmeseydi... Şunu yapmasaydı... Bunu yapmasaydı..."

Sosyal çalışma görevlilerinin aileler ile yaşadıkları güçlüklerle ilişkin görüşlerini ortaya koyan verilerin 'aileye ulaşamama' "ailenin iletişime kapalı olması" ve 'ailenin çocuğu suçlaması' başlıkları altında dağılım gösterdiği görülmektedir. Kanunda aile ile yeterli bilgi alınan kadar görüşme yapılması önerilse de K1 bu durumun mümkün olmadığını şu şekilde belirtmektedir: "*Kanunda çocuğun ailesi ve kendisiyle yeteri kadar görüşme yazar. Ama uygulamada bu biraz zor. Çeşitli gerekçeleri var.*" K4 ise bu durumu "*Aileyle de görüşüyoruz. İşimiz yoğun. Araç imkânı olmadığı için eve gidemiyoruz. Nadir vakalarda ev ziyareti yapıyoruz. Tek görüşmeyle rapor yazıyoruz.*" cümleleriyle ifade etmiştir.

Tablo 7. Sosyal çalışma görevlilerinin iş ortamına ilişkin görüşleri

İş ortamı algıları	Katılımcıların açıklamaları
Mesleki açıdan kabul edilmeme	<p>K5: “Konumumuz biraz sıkıntılı, hâkim değiliz, kâtip değiliz, kalem memuru değiliz, ortada bir şeyiz.”</p> <p>K4: “Herkes yoğun. Vakit ayıramıyoruz. Sohbet edemiyoruz. Hâkimle görüşmeye çalışıyoruz, ama çok yoğun. Uzmanlar kendi arasında görüşüyor. Özümsememişiz. Ara elemanız. Kalem gibi görmüyorlar ama hâkim savcı üstte. Doktora yüksek lisans yapmışız, ama ara elemanız. Ezilen grubuz.”</p> <p>K1: “...Hâkimlerle benim aram iyidir... Ama tabii ki her zaman şey vardır. Onlar hâkim ve savcıdır. O ayırım her zaman vardır.ve her zamanda olacaktır.... Öğrendikleri şey bu... Tabi iletişim kopukluğu bir şeyi gidip anlatmak için on sefer düşünüyorsunuz bana nasıl tepki verecek diye. Ciddi problemler yaşayan arkadaşlar var. Haklarında soruşturma açılan arkadaşlar var. Hâkim savcılar genellikle bize memur gözüyle bakar ama çok iyi yetkin arkadaşlarımız da var.”</p>
Hâkimlerle iyi ilişkiler kurma	<p>K6: “ Yani böyle çok yakın ilişkilerimiz yok ama iyi ilişkilerimiz var yani... Ama şöyle bir sıkıntımız var: Biz şeyi öğretmeye çalışıyoruz; sosyal hizmet nedir, psikoloji nedir, yani biz niye buradayız... Hâkimleri odalarına gidip rahatlıkla kendimizi ifade edebiliyoruz. Olumlu tavırlarla karşılaşılıyor. Tabii ki onların mesleklerine dokunmadığımız sürece...”</p> <p>K3: “Ben iyiyim, sorun yaşayanlar var. Sosyal ilişkiler iyi. Zaman zaman vaka paylaşımı oluyor. Rahat görüşebiliyorum hâkimle.”</p>

Sosyal çalışma görevlilerinin iş ortamına ilişkin görüşlerini ortaya koyan verilerin “Mesleki açıdan kabul edilmeme” ve “Hâkimlerle iyi ilişkiler kurma” başlıkları altında dağılım gösterdiği görülmektedir. Sosyal çalışma görevlilerinin meslek tanımı ve kabulü açısından çeşitli problemler yaşadığı görülmekte, iş ortamına ilişkin algılarının hâkimlerin hal ve tavırlarına göre farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 8. Sosyal çalışma görevlilerinin uygulama açısından kendilerine ilişkin yeterlilik algıları

Yeterlilik algıları	Katılımcıların açıklamaları
Yeterli	K:5 “Süreç olarak buradaki adli süreçte kendimi çok yetersiz bulmuyorum..... Bu alanla ilgili çok eksikim olduğunu düşünmüyorum” K4: “17 senelik uzmanım, yeterliyim.”
Çeşitli engeller nedeniyle potansiyelini ortaya koyamama	K3: “Yeterli görüyorum. Bağımsız görmüyorum. Alana çıkamıyoruz. Araştırma yapamıyoruz. Araç sıkıntısı. Güvenlik.” K1: “Yani makro ölçekte tamam ben yeterli biriyim denir. Ama mikro alanda karşılaştığınız her vaka için yani mesela şöyle bir şey söyleyebilirim. Ağır mr’li bir mağdur ne yapabilir. Çok zor iletişim neredeyse sıfır ve şöyle söyleyeyim kısa süreli belleği 20 saniye civarında. Ertesi gün tekrar soruyor sen kimsin birebir görüşme şansınız olmuyor... Böyle bir vakada tabi oturup işte okuyorsunuz, ediyorsunuz: ne yapılabilir. Daha önceki örneklerde kime neler yapılmış onlara bakıyorsunuz. Tabi mikro ölçekte her karşılaştığınız vaka ilişkili bir şeyler yapmak lazım. Ama makro ölçekte en yetkin kişi benim derim yani.”

Sosyal çalışma görevlilerinin uygulama açısından kendilerine ilişkin yeterlilik algılarına dair analiz sonucuna göre ise veriler, ‘yeterli’ ve ‘çeşitli engeller nedeniyle potansiyelini ortaya koyamama’ başlıkları altında dağılım göstermektedir. Sosyal çalışma görevlilerinin uygulamada genel olarak kendilerini yeterli gördükleri, ancak ilgili koşullar dolayısıyla potansiyellerini ortaya koyamadıklarını düşündükleri görülmektedir.

Tablo 9. Sosyal çalışma görevlilerinin işleri ile ilgili almak istedikleri eğitimler

Eğitimler	Katılımcıların açıklamaları
Çocuklarla görüşme teknikleri	<p>K6: "... Görüşme teknikleri ile ilgili periyodik olarak yenilenen bir eğitim talep edebilirim... Çocuklarla ilgili yapılabilecek testlerle ilgili yani gelişimsel testler, zihinsel testler neyse uygulanması ve yorumlanması ile ilgili eğitimler talep edebilirim."</p> <p>K2: " Mağdur eğitimi ile ilgili... Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak da açıkçası bizim daha geniş daha ne yapabiliriz. Yani daha çok mesleki..."</p> <p>K3: "...Küçük yaştakilerle görüşme teknikleri."</p>
Özel gereksinimli çocuklara ilişkin bilgi	<p>K1: "Yani tabii ki var, yani mikro ölçekteki bazı vakalarda elbette destek duyuyoruz ki aldım da zaten mr konusunda... Klinik bazı psikiyatrist arkadaşlardan üniversiteden birkaç öğretim üyesi ile irtibata geçtim sordum ne oluyor, ne bitiyor diye onun haricinde benim ihtiyaç duyacağım eğitimi bakanlık veremiyor zaten. Ya örneğin şunu söyleyeyim: otizm spektrumla ilişkili gelmiş olan bir çocuğun ilk teşhisi konusu veya şizoid geldiği zaman teşhise yönelik benim onu anlayabilmem için birtakım göstergeleri bilmem lazım. O göstergeleri tamam ben ne kadar okursam okuyayım... Çok şey değil. Uygulamaya yönelik birebir o kişilerin o süpervizörlerin gelip anlatması lazım. Ama şöyle bir sıkıntı var: Türkiye'de çocuk suçluluğu veya suça sürüklenen çocuk profili, mağdur profilindeki bu mikro ölçekteki özel alanda çalışan neredeyse hiç kimse yok. Dolayısıyla benim ihtiyaç duyduğum kişiler yurtdışında yani ben birebir irtibata geçiyorum. Şöyle midir, böyle midir yazıyorum. Geliyor cevaplar ama sadece internet üzerinden görüşmelerle geçiyor. Bunun çok daha detaylı hale gelmesi lazım."</p> <p>K4: "Eğitim konuları: uyuşturucu kullanımı: Bırakabilir mi? Kendiliğinden? Ne etki eder?"</p>

Sosyal çalışma görevlilerinin işleri ile ilgili almak istedikleri eğitimler ilişkin görüşlerini ortaya koyan verilerin ‘çocuklarla görüşme teknikleri’ ve ‘özel gereksinimli çocuklara ilişkin bilgi’ başlıkları altında dağılım gösterdiği görülmektedir. Sosyal çalışma görevlileri çocukla, mağdurla ve küçük yaştaki çocuklarla olmak üzere özel görüşme teknikleri konusunda eğitim almak istediklerini belirtmiş; özel gereksinimli çocukların tanınması ve yönlendirilmesi ile ilgili bilgi edinmeye ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 10. Sosyal çalışma görevlilerinin işlerinin kişisel ve sosyal yaşamını etkileme durumlarına ilişkin görüşleri

Etkilenme alanları	Katılımcıların açıklamaları
Etkilenmiyorum	K3: “Etkilemiyor. Burada bırakmayı öğrendim. Sosyal hizmetlerde çalıştığım 1 yıl çok etkilendim. Burası etkilemiyor. Duyarsızlaşıyoruz. Normalleştiriyoruz.”
Psikolojik	K4: “Kişisel etki: güven kaybı: sosyal çevreye/ insanlara. Çocuğa baskı uyguluyoruz. Bonzaiden öldü bir çocuk. Bunu duyunca çok etkilendim. Uyuşturucu korkutuyor. ÇM’de çalışmak çok keyifli. İçtenlikle anlatıyorlar.” K1: “Kişisel yaşantımı alt üst ediyor benim... Geçen vardı mesela. Bir tane fuhuş çetesinin elinden kaçan bir kız çocuğu vardı on altı yaşında. Çocuğu var dört aylık, ama çocuğa nasıl bakacağını bilmiyor. Yani çocuk kusuyor çocuğu arabasına atıyor... Buna benzer bir sürü şey var. Mr’li olan çocuklar var. Mağdurlar. 4yaşında babasının tecavüzüne uğrayan çocuklar var... Bazı vakalarda hakikaten şey diyorsunuz: ‘İnsanlığın çivisi çıkmış!’ ... Yani şöyle söyleyeyim: Kendi yaşantın içerisinde insanlardan artık soğuyorsun. Uzaklaşıyorsun, yeni tanıştığın kişiler yani değerlendirme kriterlerin biraz daha sertleşiyor. İyi hissetmiyorsun yani kendini. Bazı vakalar olduğunda mesela gece uyuyorsun uyandığında inanılmaz yorgun uyanıyorsun. Fiziksel anlamda da etkisi oluyor. Atlatabiliyor musun? Atlatıyorsun tabii ki sonuçta bununla yaşamıyorsun. Ama tabii benim gibi evli ve çocuklu olan bir kişi için daha dert oluyor... Kendinle baş başa kaldığın anlarda yansır. Yani çocuklara karşı

yapılan suçları gördüğün müddetçe daha fazla alert oluyorsun.”

K5: “Etkilemiyor desek yalan olur. Çok etkiliyor desek o da. Aslında biraz etkiliyor, biraz etkilemiyor gibi bir şey. Tabii ki moralimi bozuyor yani unutamıyorsunuz... Yani moralman biraz çöküyorsunuz... Esnek olmalıyız... Sonuçta burası adliye ortamı gergin bir ortam, çok da rahat bir ortam değil”

Ekonomik

K2: “Para konusunda sıkıntı yaşıyorum... Kendime vakit ayırmakta sıkıntı yaşıyorum.”

K6: “... Birde ekonomik zorluğu olduğunu düşünüyorum. İstanbul gibi bir yerde bizim maaşımız ortalama 2500 liradır.... Ekonomik olarak zorlanacağınız bir ücrette çalışıyorsunuz.”

Sosyal çalışma görevlilerinin işlerinin kişisel ve sosyal yaşamını etkileme durumlarına ilişkin görüşleri ortaya koyan verilerin “etkilenmiyorum”, “psikolojik” ve “ekonomik” başlıkları altında dağılım gösterdiği görülmektedir. Sosyal çalışma görevlilerinden çok azının kişisel ve sosyal yaşantısının işinden etkilenmediğini belirttiği sonucuna varılmaktadır. Bu görevlilerin özellikle psikolojik açıdan zorluklar yaşadığı ifadelerinde açıkça ortaya çıkmaktadır. Özellikle K1 kodlu görüşmecinin “*Kişisel yaşantımı alt üst ediyor benim...*” cümlesiyle başlayan ifadesi oldukça çarpıcı bir etki bırakmaktadır.

TARTIŞMA

Çalışmanın bulguları incelendiğinde araştırma kapsamında yer alan sosyal çalışma görevlilerinin yönetmelikte belirlenen görev tanımları ile iş yaşamındaki ifade ettikleri görevlerin benzer olduğu ve yönetmelik çerçevesinde görevlerini ifa ettikleri görülmektedir. Nitekim Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (2016) Madde.19’da da belirtildiği üzere sosyal çalışma görevlilerinin görevlerinde a)“...çocuk hakkında sosyal inceleme yapmak, hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren mercie sunmak,”; b)“Suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında adalet mekanizmasının işleyişinden olumsuz etkilenmesini önlemek amacıyla çocuğun yanında bulunmak, çocuğun hakları ile kendisine yöneltilen suçlama dâhil olmak

üzere yargılama süreci hakkında anlayabileceği bir dilde bilgilendirilmesini sağlamak, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında da benzeri işlemleri ifa etmek,”; c) “Sosyal inceleme, gözetim ve denetim yapmasını engelleyen durumların ortaya çıkması hâlinde durumu derhal görevlendirildikleri mercie bildirerek gerekli önlemlerin alınmasını istemek,”; d) “...ilgili kurum ve kuruluş yetkilileri ile çocuk hakkındaki kararın amaca ulaşmasını sağlamak üzere işbirliği yapmak ve uzmanlık alanına giren konularda görüşlerini bildirmek suretiyle bu kişilere yardımcı olmak,”; e) “Kanun kapsamında mahkemeler, çocuk hâkimleri ve Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından verilen diğer görevleri yapmak.” olarak belirlenmiştir.

Sosyal hizmet uzmanı suça sürüklenmiş çocuğa ilişkin görüşme ve rapor aşamasında çocuğun çıkarlarına öncelik verirken; hâkim toplum çıkarlarına öncelik vermektedir. Bu durumda hâkimlerin sosyal inceleme raporu ve karar alma arasındaki bağlantı ve hazırlanan rapordan faydalanma düzeyini zedelemektedir (Uluğtekin, 2004). Buz, Düzyurt ve Sağlam (2015) tarafından sosyal çalışma görevlileri ile yapılan çalışmada, sosyal çalışma görevlilerinin hazırladıkları raporların mahkemeler tarafından dikkate alındığı, bunun da çalışma motivasyonlarını arttırdığı görülmektedir. Mahkeme ve hâkim tutumlarında farklılaşma olduğu görülmekle beraber bireyin yaptığı işin dikkate alınmasının bireyin iş motivasyonunu ve iyilik halini etkilediği görülmektedir. Hâkimlerin sosyal çalışma görevlilerinin raporlarını dikkate almalarının yanı sıra bu araştırmanın bulgularında da görüleceği üzere, sosyal çalışma görevlileri tarafından gerçekleştirilen önerilerin zaman zaman hâkimler tarafından dikkate alınmadığı, bunun da sosyal çalışma görevlilerinin motivasyonunu olumsuz yönde etkilediği dikkat çekmektedir.

Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu (International Federation of Social Workers/IFSW)'ye göre sosyal çalışmacıların sosyal değişimi sağlama, insan ilişkilerinde yaşanan problemlerin çözümüne katkı sunma ve bireysel anlamda bireyin iyi oluş düzeyini artırma olmak üzere 3 temel hareket alanı bulunmaktadır (The United Nations Children's Fund, 2013). Türkiye çocuk adalet sisteminde de suça sürüklenmiş çocuğun yüksek yararının gözetilmesi açısından sosyal çalışma görevlilerinin sunduğu rapordaki bilgi ve önerilerin özelden çocuğun yararı, üst aşamadaysa toplumsal değişimi kapsayan bir yanı olduğu düşünüldüğünde, sosyal çalışma görevlilerinin sunduğu önerilerin oldukça kıymetli olduğu savına ulaşılabilmektedir.

Sosyal çalışma görevlileri, psikoloji, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ile sosyal hizmetler lisans programlarından mezun olmuş profesyoneller olmalarına karşın yaptıkları işin özel bir uzmanlık alanı olması dolayısıyla mesleklerini icra ederken çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Buz, Düzyurt ve Sağlam (2015) tarafından yapılan araştırmada sosyal çalışma görevlilerinin suça sürüklenmiş çocukla görüşmede özellikle fiziksel koşulların uygun olmaması açısından güçlük yaşadığı görülmektedir. Bunun yanında mevzuatın tam tanımlanmamasının, gelişimsel görevleri ile ilgili bilgi eksiliğinin ve iş yoğunluğunun bir diğer güçlük olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmada ise sosyal çalışma görevlilerinin fiziksel mekan açısından sıkıntılarının olmadığı ancak suça sürüklenmiş çocuğun madde kullanması, ergenlik döneminde olması ve iletişime kapalı olmasının görüşmede güçlük yarattığı vurgulanmıştır. Çalışmada çocukla iletişim ve gelişim psikolojisine dair bilgiye ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Sosyal çalışma görevlisi suça sürüklenmiş çocukla görüşme aşamasında çocuğun kendisini otorite olarak görme ihtimali ve savunmacı davranışlar sergilemesi ile karşılaşabilmektedir. Ayrıca suça sürüklenmiş çocuk, sosyal çalışma görevlisi ile neden görüştüğüne dair bir kavrayışa sahip olmayabilmekte ve belirsizlik yaşayabilmektedir. Burada güçlüklerle baş etmede çocuğu sürece aktif bir biçimde katma yol gösterici olabilmektedir (Uluğtekin, 2004).

Bu araştırmada sosyal çalışma görevlileri, özellikle mağdur çocuklarla yaptıkları görüşmelerde çocukların yaşadığı korku ve güvensizlik nedeniyle görüşme yaparken ve rapor hazırlarken sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Buna benzer şekilde Buz, Düzyurt ve Sağlam (2015) tarafından yapılan çalışmada da cinsel istismar vakalarında rapor hazırlamada güçlük yaşandığı vurgulanmıştır. Travma yaşantısı; bireysel ve toplumsal etkenler, travmanın tipi ve şiddeti, kişinin aldığı sosyal ve psikolojik destek ile diğer pek çok etkene bağlı olarak birey üzerinde çeşitli etkiler bırakmaktadır. Bu etkinlerin bir kısmı doğrudan maruz kalınan travmatik deneyimle ilişkilendirilebilirken, bir kısmı dolaylı olarak ortaya çıkmaktadır (İzci ve Ünveren, 2017). Cinsel istismar da bireyde doğrudan ve dolaylı olarak ağır etkilere maruz kalacağı travma tiplerinden biridir. Travma ile çalışmak özel bir uzmanlık alanı olduğu ve çeşitli eğitimler gerektirdiği için çoğu lisans mezunu olan sosyal çalışma görevlilerinin bu tip vakalarda teorik ve pratik anlamda desteklenmesi önerilebilir.

Sosyal hizmet açısından önemli bir yeri olan aile, suça sürüklenmiş çocuğun suça sürüklenme koşullarının oluşmasında rol oynarken; diğer yandan yeniden toplumsallaşması aşamasında da etkili bir kaynaktır. Sosyal çalışma görevlilerinin çocuğun yönlendirilmesinde ve rapor hazırlama sürecinde ailenin psikososyal açıdan değerlendirilmesi çocuğa ilişkin karar aşamasında önemli bir yere sahiptir (Demir-Çelebi ve Parlak, 2016; Uluğtekin, 2004). Sosyal çalışma görevlilerinin suça sürüklenmiş çocuklara ilişkin tüm bilgiler eşliğinde rapor hazırlaması gerekmektedir. Suça sürüklenmiş çocuğun suça sürüklenmesinde etkili olan çevre, aile, akran, okul ilişkileri ve özgeçmişi çocuğa ilişkin karar verilmesinde ve yönlendirilmesinde önem arz etmektedir.

Sosyal çalışma görevlilerinin suça sürüklenmiş çocuğun ailesi ile görüşmesinin, tedbir kararlarının alınmasında ve rapor hazırlanmasında önemli bir belirleyiciliği bulunmaktadır. Ailenin çocuğu koruyup koruyamayacağına dair karar bu görüşmelerle ortaya konmaktadır. Suça sürüklenmiş çocukların aileleri farklı tutumlar sergileyebilmektedir. Bazı aileler çocuğun davranışının nedeni ve sorunun çözümü konusunda işbirliğine hazırken; bazı ailelerin yaşanan durum karşısında şaşkınlık, utanç ve kızgınlık yaşadığı görülmektedir. İşbirliğine hazır aile suçun kabulü ve çözümü için istekliken; ne yapacağını bilmeyen aile ise kararsızlık içinde olmaktadır. Bütün bu aile tipolojileri yanında depresif ve çocuğa karşı ilgisiz ailelerle de karşılaşmakta ve bu tip ailelerle iletişim kurmak güç olabilmektedir. Bu tip aileler çocuğun işlediği suçu kabullenmekte ve bilgi vermektan imtina etmektedir (Uluğtekin, 2004). Sosyal çalışma görevlileri ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, ailelerle yaşanan güçlüklerin literatürle benzer olduğunu ortaya koymaktadır. İletişimin kurulabilmesinde ve çocuğun yüksek yararına yönelik kararlar alınmasında ailenin rolünün önemi büyüktür. Bazı durumlarda aileye rağmen kararlar alınabilmektedir. Sosyal çalışma görevlilerinin bu güçlüklerin aşılmasında görüşme teknikleri üzerine yenilikçi bir bilgi ile hareket edilmesinin gerekliliği öngörülmektedir.

Buz, Düzyurt ve Sağlam (2015) tarafından aile mahkemelerinde çalışan sosyal çalışma görevlileri ile yapılan araştırmada sosyal çalışma görevlilerinin çalışma koşullarını belirleyen yeterli yasal mevzuatın olmadığı ve farklı lisans alanlarından gelen sosyal çalışma görevlilerinin iş tanımında bulunan görevlerini tam olarak yerine getiremedikleri ve mevzuat ile ilgili bir netliğin olmadığı görülmektedir. Yapılan çalışmada benzer şekilde sosyal çalışma görevlilerinin kendilerini yeterli gördükleri ancak iş tanımının belirsizliği nedeni ile alana çıkmakta, araştırma yapmakta zorluk yaşadıkları bunun dışında çalışılan grup nedeni ile yetersizlik

duygusu yaşadıkları görülmüştür. İş tanımının netleşmesi ve çalışma koşulları ile yaşanan yetersizlik duygusunun mesleki tükenmişliğe yol açmaması için sosyal çalışma görevlilerinin süpervizyon almasının ve meslektaşlarla yapılacak olan düzenli vaka ve deneyim paylaşımında bulunmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulardan birisi, sosyal çalışma görevlilerinin eğitim talepleridir. Buna göre araştırma kapsamındaki sosyal çalışma görevlileri görüşme teknikleri, farklı gelişim gösteren çocuklara ve psikopatolojik sorunları olan çocuklara ilişkin uygulamaya yönelik eğitimler talep etmektedirler ve bu eğitimlere, çocukların özel durumlarını anlamak ve uygun yönlendirmeleri yapmak için ihtiyaç duyduklarını belirtmektedirler. Benzer şekilde Kılıç (2013) tarafından yapılan çalışmada aile mahkemelerinde görev yapan uzmanların bilim ve hukuk alanına ilişkin bilgi, adli görüşme teknikleri, psiko-terapi eğitimi, test envanter eğitimi, projektif testler ve vaka sunumları ilişkin eğitime ihtiyaç duyulduğu bulgulanmıştır. Buz, Düzyurt ve Sağlam (2015) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde hukuksal bilgi, çocuğa ilişkin gelişimsel bilgi ve uygulamaya yönelik eğitimler talep edildiği bulgulanmıştır. Atamtürk (2010) tarafından yapılan çalışmada ise yeterince hizmet içi eğitim alamayan sosyal çalışma görevlilerinin duygusal tükenme yaşadığı bulgulanmıştır.

Sosyal çalışma görevlilerinin mesleklerini icra ederken yaşadıkları durumların zaman zaman kendi kişisel ve sosyal yaşamlarına da etki ettiği, bu etkilerin kendilerinde çeşitli tepkilere yol açtığı bulgularına ulaşılmaktadır. Sosyal çalışma görevlilerinin gösterdiği bu tepkiler ikincil travmatik stresle açıklanabilir. Travma sonrası stres tepkileri yalnızca travmatik olaya doğrudan maruz kalmış bireylerde değil; bir olaya tanık olan, travmatik olayın ayrıntılarını dinleyen ya da sadece bu olayla ilgili haberi duyan bireylerde dahi kaygı yaratabilmektedir. Yardım çalışanlarında gözlenen stres, ikincil travmatik stres kavramıyla açıklanmaktadır. İkincil travmatik stres, travmatize olmuş kişilerle çalışan profesyonellerin travmanın duygusal yükünü paylaşmak zorunda kalmaları şeklinde tanımlanmaktadır (Akatlı-Mertan, 2009) Bu açıdan bakıldığında, travmatik olgularla çalışan meslek elemanlarının yaşayabileceği çeşitli kaygı ve stres kaynaklı sorunlar (duygusal, fiziksel, bilişsel ve davranışsal tepkiler) olabileceği gerçeğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Gökler- Danışman, Yılmaz ve Aker, 2012).

Atamtürk (2010) tarafından yapılan çalışmada aile mahkemesi uzmanlarının, duygusal tükenmişliklerinin orta düzeyde olduğu, düşük düzeyde duyarsızlaşma

yaşadıkları, yüksek düzeyde kişisel başarı noksanlığı gösterdikleri görülmüştür. Aynı çalışmada sosyal çalışma görevlilerinde işbirliği yapma sorunu, eşgüdüm sorunu ile duygusal tükenme ve duyarsızlaşma arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. Ekonomik açıdan bakıldığında sosyal çalışma görevlilerinin yapılan işe oranla alınan maaşın yetersiz bulunduğu saptanmıştır. Araştırmada temel olarak uygulamada yaşanan sorunların sosyal çalışma görevlilerinin tükenmişlik düzeylerine ve iş doyumlarına olumsuz yönde güçlü bir etkisinin olduğu bulgulanmıştır. Yapılan çalışmada iş koşullarının ve yapılan işin zorlu ve travmatik yaşantılara açık bir iş olmasından kaynaklı sosyal çalışma görevlilerinin iyilik halini etkilediği göz önüne alınarak destekleyici çalışmaların yapılması düşünülebilir.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından (2009) yapılan araştırmada, Aile Mahkemelerinde görevli hakim ve uzmanların bilgi birikimi, bilimsel tutum, mesleki bakış açısı nedeniyle işbirliği ve değerlendirmede farklılıklar yaşandığı bulgulanmıştır. Atamtürk (2010) tarafından yapılan çalışmada Aile mahkemesi uzmanlarının adli sistemin bir parçası olarak görülmemesi sorunu, meslekî değerlendirmeleri özgürce yapamama sorunu ile iş doyumunu arasında; işyükü sorunu ile duygusal tükenme arasında anlamlı farklılık olduğu bulgulanmıştır. Cılgı (2015) tarafından yürütülen çalışmada ise aile mahkemesinde görevli olan hakim ve uzmanların %54.84'ünün uyumlu bir işbirliği ve ekip çalışmasının olduğunu ifade ettiklerini; %45.16'sının ise uyumun olmadığını ifade ettiği görülmüştür. Uzmanların önemli bir grubu görev tanımının net olmamasından kaynaklı sorunlar yaşandığını ifade etmektedir. Ayrıca dosyalara ilişkin değerlendirme nedeniyle uyum sorunları yaşanmaktadır. Hakimler uzmanları genç ve yetersiz olduğu görüşlerini dile getirirken uzmanlar hakimlerin kendilerini uzmanların üzerinde değerlendirerek ekibin bir parçası olarak değerlendirmediklerini belirtmişlerdir.

İş doyumunu açısından karşılıklı etkileşim ve iletişim önemli bir yer tutmaktadır. Suça sürüklenmiş çocuğa yönelik kararda ve değerlendirme aşamasında hakim ve uzmanların iletişim içerisinde olması ve her iki tarafında iyilik hali göz önüne alındığında karşılıklı etkileşim daha da önemli hale gelmektedir..

SONUÇ

Çocuk adalet sisteminde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin meslek algıları ve ihityaçlarının incelendiği bu araştırmanın sonuçları genel olarak incelendiğinde sosyal çalışma görevlilerinin görev tanımı algılarının Çocuk Koruma Kanunu (2005) 31. maddede belirlenen görev tanımlarıyla uyumlu olduğu; ancak, adalet sistemi

içinde kendilerine düşen rolleri gerçekleştirme hususunda kendilerini ve şartları yeterli bulmadıkları görülmektedir. Sosyal çalışma görevlilerinin mesleklerini icra ederken yaşadıkları güçlükler “suça sürüklenmiş çocukla görüşürken yaşanan güçlükler”, “mağdur çocukla görüşürken yaşanan güçlükler”, “ailelerle yaşanan güçlükler” başlıkları altında ele alınmaktadır. Bu güçlükler genel olarak incelendiğinde; özel gereksinimi ve durumu olan çocuklarla görüşme yapılması, çocukların sistemden ve bireylerden korkup güvenini kaybetmesi ile ailelere gerçekleştirilen görüşme ve yönlendirme çalışmalarının gerçekleştirilmesinde karşılaşılan teknik ve pratik engellerin belirgin temalar olduğu görülmektedir. Yaşanan bu güçlüklerin en aza indirilmesine yönelik ihtiyaç duyulan alanlarda hizmetiçi eğitimlerin verilmesi önerilmektedir. Hizmetiçi eğitimlerin sosyal çalışma görevlilerinin, suça sürüklenmiş çocukların ve ailelerinin; ruh sağlıklarının korunmasında ve işleyişin sağlıklı yürütülmesinde olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

Sosyal çalışma görevlilerinin mesleki açıdan genel olarak kendilerini yeterli bulmakla birlikte, çalışma şartlarından dolayı potansiyellerini ortaya koyamadıkları sonucuna ulaşılmaktadır. İş ortamına ilişkin algıları ile kendilerine ilişkin yeterlilik algıları arasında bir paralellik olduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, sosyal çalışma görevlilerinin mesleki anlamda gelişimlerine destek sunacak çeşitli eğitimler almak istediklerini belirttikleri görülmektedir.

Araştırmanın en çarpıcı sonuçlarından birisi, sosyal çalışma görevlilerinin meslekteki deneyimlerinin kişisel ve sosyal yaşantılarını ne yönde etkilediğine ilişkin sonuçlardır. Elde edilen veriler incelendiğinde sosyal çalışma görevlilerinin ikincil travmatik tepkiler gösterdiği, ancak bu konuda herhangi bir destek alamadıkları bulgusuna ulaşılmaktadır. Yaşanan bu ikincil travmatik tepkileri önlemeye ve azaltmaya yönelik süpervizyon desteği alınması destekleyici bir unsur olabilir.

KAYNAKÇA

Adenwalla, M. (2006). *Child protection and juvenile justice system for juvenile in conflict with law*. Mumbai: Child line India Foundation.

Akatlı-Mertan, A. (2009). Kadın danışma merkezlerinde çalışan kadınların ruhsal travma ve ilişkili sorunları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Atamtürk, E. (2010). Aile Mahkemeleri Uygulamalarında Yaşanan Sorunların Aile Mahkemesi Uzmanlarının Tükenmişlik Düzeylerine ve İş Doyumlarına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Enstitüsü. s. 131.

Baykara-Acar Y, 2015. Adli sosyal hizmet ve Türkiye'de çocuk adalet sisteminin tarihi. içinde *Türkiye'de adalet sistemi ve adli sosyal hizmet*. A. İçağasioğlu-Çoban, S. Attepe-Özden. (Eds). Ankara: Başkent Üniversitesi.

Buz, S., Düzyurt, K., & Sağlam, M. (2015). Aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin sosyal inceleme raporlarına ilişkin değerlendirmeleri: Ankara Adliyesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 7-29

Büyüköztürk, Ş., Kılıç- Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: PegemA.

Creswell, J. W. (2015æ). *Nitel araştırma yöntemleri*. (Çev. Ed. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal.

Cılga, İ. (2005). Aile mahkemelerinin işleyişi ve uygulama sorunları konusunda Ankara'daki aile mahkemelerinde görevli hâkim ve uzmanların görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 16(2), 7-34.

Coşkun, A., Doğangün, B., Fırat, C., Gümüştan, E., Öktem, F., Öztürk, F., Koçoğlu, G., Odabaş, I., Bozkurt, M., İnanıcı, M. A., Karayol, M., Aydın, M., Ziyalar, N., Südütemiz, O., Kaplan, O., Akço, S., Salaçin, S., Uluğtekin, S., Şişmanlar, Ş., Güvenir, T., Biçer, Ü., Ergezer, Y., Baykara-Acar, Y. ve Erdoğan, Y. (2010). *Cezai sorumluluğun değerlendirilmesi rehberi*. Ankara: Barolar Birliği.

Demir-Çelebi, Ç. ve Parlak, S. (2017). Opinions of social work professionals in the juvenile justice system regarding the functioning of juvenile courts. in W. Sayers, & M. Avcı (Eds.). *Law and order in Turkish society*. AGP: London.

Erükçü, G. ve Akbaş, E. (2012). Türkiye'de çocuk mahkemeleri uygulamalarına eleştirel bir bakış. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 135- 153.

Gökler- Danışman, I., Yılmaz, B. Ve Aker, T. (2012). Travmatik olaylarda yardım çalışanları. İçinde T. Aker (Ed.). *Temel Sağlık Hizmetlerinde Ruhsal Travmaya Yaklaşım*. Türkiye Psikiyatri Derneği: Ankara.

İzci, F. ve Ünveren, G. (2017). Travma sonrası stres bozukluğunda bilişsel davranışçı terapi ve göz hareketleri ile duyarsızlaştırma ve yeniden işleme. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*; 6 (1):31-38.

Kılıç, Ç. (2013). Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Uzmanların Hizmet içi Eğitim İhtiyacı. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(2). 273-290

Nursal, N. ve Ataç, S. (2006) *Denetimli serbestlik ve yardım sistemi*. Ankara: Yetkin.

T.C. Adalet Bakanlığı. (2012). 2011 yılı iç denetim birimi başkanlığı inceleme raporu. 9 Mart 2016 tarihinde T. C. Adalet Bakanlığı web sitesinden alınmıştır: http://www.icdenetim.adalet.gov.tr/raporlar/yayinlanan_rapor/2012-3.pdf

T.C. Adalet Bakanlığı, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi ve UNICEF Türkiye. (2013). *Sosyal çalışma görevlileri için eğitim kitabı* (Proje raporu). UNICEF web sayfasından erişildi: <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/6.%20SOSYAL%20%C3%87ALI%C5%9EMA%20G%C3%96REVL%C4%B0LER%C4%B0%20%C4%B0%C3%87%C4%B0N%20E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%20K%C4%B0TABI.pdf>.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2009). Türkiye'de aile mahkemeleri uygulaması ve uygulamaların değerlendirilmesi. Ankara: TC. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

United Nations International Children's Emergency Fund. (2013). Çocuk adalet sisteminde sosyal çalışmanın rolü. Ankara: UNICEF.

Tüysüz, A., Yenisey, F., Koç-Yıldırım, G., Güven, İ., Fırat, M. S., Karakaya, N., Acar, N., Ziyalar, N., Ejderoğlu, Ö. ve Akço-Bilen, S. (2010). *Suçta sürüklenen çocuklara hukuki yardım eğitimci el kitabı*. Türkiye Barolar Birliği Çocuk Hakları Kurulu web sayfasından erişildi: http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/egitimbasvuru_egitim/sucasuruklenencocuklara.pdf.

Uluğtekin, S., Baykara Acar, Y., Cankurtaran Öntağ, Ö. Ve Kırımsoy, E. (2005). *Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporu (SİR) ve Gözetim Raporu (GR) el kitabı*. Ankara: Dostlar Dayanışma Derneği Ankara Şubesi.

UK Aid & Penal Reform International (2013). *Protecting Children's Rights in Criminal Justice Systems: A Training Manual and Reference Point For Professionals and Policymakers*. United Kingdom: Penal Reform International Head Office.

Uluğtekin, S. (2004). *Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği.

Yıldırım, H. ve Şimşek, A. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Seçkin.